

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Тарих, археология және этнология факультеті, Археология, этнология және музеология кафедрасының доценті, т.ғ.д. Б.К. Қалшабаева  
kalshabaeva\_b@mail.ru

## **Бәсекеге қабілетті «археолог» және «этнолог» мамандарын дайындаудағы модульдік жүйенің маңызы**

Қазіргі кезеңдегі әлемдік жаһандану жағдайында мемлекетіміз қазақстандық білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адами капиталдың сапасын көтеру, білім беру саласында басқарудың жаңа тиімді әдістерін ойлап табу, білім беру саласының қолжетімділігіне, тартымдылығына, сапасына көп мән беріп отыр. Осыған орай Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі қоғамның қазіргі даму кезеңінен туындап отырған әлеуметтік сұранысқа орай, маманның тұлға ретінде қалыптасуына, ақыл-ойын дамытуға, интеллектуалдық және ерік пен сезім белсенділігін қалыптастыруға септігін тигізетін жаңа инновациялық білім мазмұнын жасау және онымен үйлесімді оқытуды ұйымдастыруды қолға алып отыр. Сондықтан да біздің университетіміздегі жаңа өзгерістер әлемдік білім беру жүйесін, тәжірибесін пайдалана отырып, маманның жеке тұлға, кәсіби маман ретінде дамуын қамтамасыз ететін жүйелі де терең білім беруге, жаңа ақпараттық технологияларды іздестіруге және оларды барынша қолдануға бағытталған.

Бүгінде университет сапалы маман дайындауда модульдік жүйемен оқытуды қолға алып отыр. Осыған орай мамандықтардың Жұмыс оқу бағдарламасы модульдік жүйемен құрылды. Модульдік жүйемен оқытудың мәні сонда оқытудың мазмұны жекелеген ғылыми зерттеу бағытына негізделген блоктардан тұрады. Олардың мазмұны мен көлемі белгілі бір кәсіби мамандануға бейімделген мақсатпен және студенттің кәсіби дайындығына және ықыласына қарай оқу курсының жеке траекториясын таңдаумен байланысты.

Модуль — білімді, ептілікті, қарым-қатынас пен тәжірибені тұтас құрайды. Оқыту барысында модуль аяқталғаннан соң алған білімге сай жүйелі, аяқталған білімді игерген маман қалыптасу керек. Модульдік жүйемен берілген білім еңбек саласында маңызды болып табылады. Себебі, модульдік жүйемен белгілі бір кәсіби бағытқа негізделген оқыту маманды белгілі бір

салада терең білім алуға итермелейді. Модульдік жүйенің ұстанымы тұтастық және аяқталу, оқу элементі жүйесі ретінде оқу материалының құрылым бірлігі толықтығы және логикалылығы. Модульдік-блоктың ішіндегі элементтер қозғалғыш және өзара ауыспалы. Оқу материалын игеру оқыту әрекетінің аяқталу үдерісімен өтеді. Аталған мамандықта оқытудың модульдік жүйеде аяқталуы археология және этнология салаларындағы көптүрлі теориялық ғылыми мәселелермен таныс болу және әртүрлі мәдени және интеллектуальды дәстүрдегі көз-қарас тұрғысынан тәсілдік ерекшелікті меңгеру, археология және этнологияның барлық түсініктемелерімен ғылыми потенциалын жоғары деңгейде игерумен байланысты.

Студент модульдік жүйе бойынша өзі қалаған уақытынша дербес жұмыс істеуге, өзін-өзі жоспарлауға, өзін-өзі ұйымдастыруға, өзін-өзі бақылауға және баға беруге үйренеді. Бұл өз іс-әрекетін түсінуге, өзінің білімді игеру деңгейін анықтауға және өзінің білімі мен ептілігінде не жетіспейтіндігін көре алады.

Оқытушының оқыту әрекетін түйсіну енді оған ақпарат беру тәсілінен кеңес беру, басқару қалпына ендіреді. Аталған тәсіл студентке модуль ішінде еркін таңдау мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Осы мақсатпен құрылған «Археология және этнология» мамандығының модульдік жүйедегі жұмыс оқу бағдарламасы ең алдымен білім мен біліктілікті меңгерген, ең алдымен тарих ғылымы саласында сұранысқа ие білікті маман археолог-этнологтарды дайындауға бағытталған. Мұнан басқа, Қазақстанның орта және арнайы оқу орындары, ғылыми-зерттеу орталықтары, мемлекеттік және мемлекеттік емес профильдегі мекемелерде, ежелгі тарих және ұлтаралық қатынастармен айналысатын ұжымдарда, ҚР этникааралық және профессиональды саясатпен айналысатын ұжымдарда істейтін мамандар қажеттігі талабын қанағаттандырады. Осыған орай археология және этнология саласында білікті маман дайындау үшін студенттерге археология және этнологияның негізгі курсы бойынша жүйелі білім беретін теориялық және эксперименталдылыққа негізделген, сонымен қатар ғылымның жаңа жетістіктеріне сүйенген элективті бағыт бойынша білім беруді қамтамасыз ететін курстар оқытылады. Оларды атап кетсек, «Теориялық археология», «Теориялық этнология», Қазақстан археологиясы кезең-кезеңдерімен, қазақ халқының этнографиясы шығу тегінен бастап шаруашылығы, материалдық және рухани мәдениетімен аяқталады. Сондай ақ Қазақстандағы этникалық топтар этнографиясы мен Қазақстанның этносаясаты, Шетелдік археология және Әлем халықтарының этнографиясы, т.с.с. курстар. Бұл пәндердің барлығы студенттің археология не этнология бойынша тұтас әрі жүйелі білім алуына бағытталған. Айта кету керек, модульдік жүйе бойынша элективті курстар блогында археология және этнология саласы бойынша тереңдей білім алу

мақсатында модульдер белгілі бір кезең не бағыт бойынша топтастырылған. Бұл студенттің тікелей археолог не этнолог болып қалыптасуына негіз салады. Топтастырылған пәндерді студент өзінің кәсіби қызығушылығына орай таңдай алады.

Археология және этнология мамандығының студенттері модульдік жүйе бойынша білім алумен қатар, оқу барысында сараптамалық және лабораториялық факторларды пайдалана отырып, талдаудың әртүрлі деңгейіндегі әдістерін, археологиялық ескерткіштерді барлай білуге, этнографиялық материалдарды жүйелеуге, талдауға қабілеттілігі артады. Сонымен бірге Қазақстанның көне тарихы мен қазақ этногенезіндегі кезеңдер ерекшеліктерімен таныс бола отырып, археология және этнология теориясының терең ілімдерін игереді.

«Археологиялық қазба әдістері», «Этнографиялық зерттеу әдістері», «Камералдық өңдеу» пәндерін оқи отырып теориялық, әдіснамалық және эмпирикалық деңгейде зерттеу жүргізе алатын және өзіндік ерекшелігі мен әрқайсысының маңыздылығын түсінуге мүмкіндік алады. Сондай ақ, зерттеу жұмыстарының дағдысына ие және зерттеу жұмысын (диплом жұмысы) өзі дербес орындай алуға қабілетті бола алады.

Модульдік тәсілдің дәстүрлі оқыту үдерісімен салыстырғанда көптеген артықшылығы бар. Атап айтқанда, студент қандай көлемде нені игеру керек екендігін, сол модульден кейін нені оқу керек екендігін нақты білумен қатар өзінің уақытын дербес жоспарлауға, қабілетін тиімді пайдалануға мүмкіндік алады. Мәселен, Археология және этнология мамандығындағы студенттер өзінің кәсіби қызығушылығы «археолог» не «этнолог» мамандығын игерумен байланысты пәндерді таңдауға мүмкіндік алады. Модульдің ішінде де «археолог» маман болғысы келген студент археологияның белгілі бір ескерткіштерімен жұмыс істеуге мүмкіндік алады. Ал, «этнолог» маман болғысы келгендер этнологияның бір саласымен мысалы не материалдық не рухани мәдениетімен не болмаса этнодемографиямен, болмаса этникалық топтар этнографиясымен айналыса алады. Осындай модульдік жүйемен оқыту үдерісі оқытушыға емес студентке тиімді етіп үйлестірілген. Ал, оқытушы үшін тиімділігі сонда, ол өзінің назарын студенттің айналысатын жекелей мәселелеріне аудара алады, шығармашылықпен айналыса отырып, білім алушының ойын, назарын, белсенділікке жетелейді.

«Археология және этнология» мамандығы бойынша құрылған модульдік жүйе концептуалды ұйымдастырылған археологиялық және этнологиялық білімді түсінуге, кәсіби білімнің контекстінде оның рөлін ұғыну, мемлекеттік, орыс және шет тіліндегі деректерден ілім, оқу және ғылыми ақпараттар алуға, сондай ақ өзінің жеке ғылыми жетістіктерін әлемдік ғылыми айналымға

енгізуге мүмкіндік алады. Археология мен этнология ғылыми саласында қарым-қатынас жүргізу қабілеттілігі, оқу мекемелерінде археология мен этнология саласындағы жаңа жетістерді, қазіргі компьютерлік технологияларды, білім берудің интерактивті әдістерін қолдана отырып, білім берудің кәсіби-тәжірибелік білім мен дағдыларын әлемдік тарихта игеру, экономикалық және әлеуметтік жағдайдың әртүрлі деңгейінде адамзат қауымының даму заңдылықтарын логикалық түрде түйсіне білу, тарихи жағдайлармен байланысты қоғамның генезисінің даму заңдылықтарын түсіне алады. Сондай ақ, маман және маман емес аудиторияға өзінің тұжырымдарын, ұсыныстарын және аргументтерін қаперіне жеткізе білу, қазіргі ғылымның оның ішінде археология және этнологияның алдында тұрған мәселелерді шешуде проблемалық аумақтарды анықтай білу, түйінді аспектілерді қалыптастыру және мүшелу, әлем дамуының жаңа жағдайында инновациялық және ақпараттық-коммуникациялық технологияны пайдалана отырып, зерттеу проблемасын творчестволық түрде шешудің жолдарын анықтауға, ҚР тарихи, саяси және әлеуметтік өзгеріске түскен жағдайында алынған білімді сол жағдайға талдау жасауда және жаңа ғылыми бағыттарды іздеуде пайдалана білуге қабілетті болуға құрал ретінде ұстануға мүмкіндік береді.

Археология және этнология мамандығы бойынша құрылған модульдер тек сапалы білім беріп, бәсекеге қабілетті маман ғана дайындап қоймай, маманның тұлға ретінде қалыптасуына да ықпал етеді. Мәселен, тұлғааралық қарым-қатынастың этикасы мен эмоционалдық өзін-өзі реттеуді игеру және жауапкершілікпен көшбасшылық қасиетті қабылдай білуге, ұжымда жұмыс істей білу, коммуникативті қабілетті, жеке тұлға ретінде де кәсіби дамуда да табысты болу үшін сынға және өзіндік сынды қабылдай білуге, әртүрлі жас деңгейіндегі топтардың өкілдерімен өзара қарым-қатынас және байланыс орнатуға бағытталған әлеуметтік дағдыны дамытады. Полиэтникалық және мультиконфессионалды ортада іскерлік қарым-қатынастың әдістерін игеруге, басқа пәндер саласындағы ұжымда сарапшылармен өзара бірге жұмыс істей білуге, этникааралық қатынастарын онан әрі нығайту үшін ҚР этностардың мәдениет ерекшеліктерін пайдалануға, этникааралық қатынастарды онан әрі нығайтуда ҚР халықтарының этномәдени ерекшеліктері жөніндегі білімді пайдалануға, стратегиялық мемлекеттік бағдарламалармен жобаларға қатысуға мүмкіндік беретін шекаралас мемлекеттермен әлемдік жаһандану жағдайындағы халықтардың тарихи және этникалық ерекшеліктері жөніндегі білімді меңгерген, мемлекеттің тұрақтылығына қауіп төндіретін этникааралық және конфессиональдық шиеленістердің латентті процестерін айқындай алатын мамандар дайындалады.

Аталған мамандық бойынша құрылған модульдер жиынтығы «археолог» және «этнолог» мамандардың археология және этнология саласы бойынша теориялық біліммен қатар іс-тәжірибелік зерттеу жұмыстарына тікелей қатысуға мүмкіндік береді. Студенттер алған білімін, өздері тапқан археологиялық не этнографиялық материалдарын жаңа ғылыми зерттеу жұмыстарында пайдалана алады. Сондай ақ археология мен этнология саласындағы жаңа білімдер мен жаңалықтарды игеру базасында жаңа білімді синтездей білу, дербес жұмыс істей білу, өзіндік жұмыстың нәтижелерін дұрыс шеше білу үшін өзіндік шешім қабылдай білуге жетелейді. Оқытудың мұндай әдістері студенттің белсенділігін арттыруға және кәсібилігін шыңдауға ұмтылдырады.